

Alternativ till samhällsekonomiska kalkyler

I polemik mot Åke Dahlberg hävdar Nils Brunsson och Anders Lundström att rapporten om SSAB:s strukturplan inte bygger på samhällsekonomiska kalkyler. I stället har syftet varit att utveckla alternativ till dessa kalkyler, där flera intressenter skulle beaktas. □

En av de stora förändringarna i svensk ekonomi under sjuttioalet är att viktiga ekonomiska beslut som tidigare var förbehållna företagsledningarna allt oftare har kommit att fattas i samspel mellan flera parter vilka representerar olika intressen. För det första fattas en allt större del av de ekonomiska besluten inom den offentliga sektorn dels av politiker, där själva idén är att beslutsfattarna skall representera olika intressen och synpunkter, dels i förvaltningar som har kravet på sig att utgå från flera intressenters krav. För det andra tenderar beslutsfattandet i företagen att alltmer likna beslutsfattande i den offentliga sektorn. Genom medbestämmandelagen har representanter för de anställda laglig rätt att vara förhandlingspart vid beslut som tidigare tillkommit företagsledningen ensam. För det tredje har den statliga ekonomiska politiken blivit allt mer selektiv. Enskilda företag får i allt större utsträckning direkt finansiellt stöd från staten. Stat och kommuner har möjlighet att påverka viktiga beslut i företagen.

Detta är bakgrunden till ett forskningsprogram kallat "Ekonomisk bedömning i politisk miljö" som vi arbetat med sedan något år tillbaka. Ett av de fyra delprojekten är normativt inriktat. Det behandlar utarbetande av underlag för beslut om investeringar när besluten skall fattas med utgångspunkt från flera intressen. Åke Dahlberg har i *Ekonomisk Debatt* [Dahlberg 1979] recenserat några av våra rapporter från den delen av programmet. Tyvärr innehåller hans artikel så allvar-

liga och egendomliga missuppfattningar av innehållet i dessa rapporter att det är nödvändigt med några kortfattade kommentarer.

Brister i samhällsekonomiska kalkyler

Det finns rätt välutvecklade metoder för investeringsbedömning om målet är att maximera företagets vinst. Det finns också ett antal metoder med anspråk på att kunna användas vid bedömningar där flera intressenter och intressen skall beaktas. De i vår mening mest utvecklade av sådana metoder är samhällsekonomiska kalkyler och positionsanalys. Existerande metoder innehåller emellertid så pass stora luckor och brister att det är en viktig uppgift att utveckla komplement och alternativ till dem.

Kritiken mot samhällsekonomiska kalkyler och deras användning är inte någon ny företeelse. Den har tidigare kommit både från nationalekonomer och statsvetare. I vår diskussion tar vi upp några egenskaper hos metoden som gör den mindre lämplig från många beslutsfattares synpunkt. Samhällsekonomiska kalkyler arbetar tex med alltför snäva antaganden för att vara generellt användbara. Kalkylen ger inte bara stort utrymme för utredaren att göra en rad mycket speciella värderingar av effekter, den ger också uttryck för en speciell problemuppfattning. Varken värderingarna eller problemuppfattningen behöver delas av någon part i en viss beslutssituation.

Alternativa metoder

För våra syften är det i stället viktigt att utveckla utredningsmetoder som inte bygger på fullt så snäva förutsättningar som samhällsekonomiska kalkyler. Utgångspunkten är att de olika parterna vanligen har olika problem och problemuppfattningar som skall behandlas likvärdigt. Problemformuleringen bestämmer också handlingsalternativen. Vad som är relevanta konsekvenser att beakta bestäms av problemuppfatt-

ningarna. Dessa konsekvenser klassificeras inte med hjälp av sådana termer som "realekonomiska poster", "reala resurser" eller "samhällsekonomiska kostnader och intäkter". I vårt arbete är begrepp som bygger på så speciella värdepremisser inte meningsfulla. Den här ansatsen tror vi utgör ett väsentligt bidrag till att lösa det informationsproblem som Dahlberg menar att politikerna har. Uppgiften är inte att visa vad utredarna eller ekonomer i allmänhet tycker är det bästa alternativet utan att ge underlag för politikernas bedömningar av hur *de* vill handla.

Vårt syfte är alltså att utveckla alternativ till bli samhällsekonomiska kalkyler. Vi håller därför helt med Dahlberg när han hävdar att det är grovt vilseledande att kalla vår metodik samhällsekonomiska kalkyler. Det är det heller ingen annan än Dahlberg själv som gjort. I den rapport om SSAB:s strukturplan som Dahlberg refererar till lägnas to m fyra sidor åt att särskilt tala om att utredningen *inte* syftar till att göra en samhällsekonomisk kalkyl och åt att motivera varför.

Lika egendomligt som att Dahlberg vill kalla vår metodik för samhällsekonomiska kalkyler är det att han förmodar att vårt arbete skulle syfta till att "förbättra kalkylmetodiken i olika avseenden". I en annan av de rapporter som Dahlberg refererar till är själva poängen att det för de bedömningssituationer vi är intresserade av "inte förefaller särskilt meningsfullt att inrikta utvecklingsarbetet på att ytterligare förfina kalkyl-

metodiken" [Brunsson 1977 sid 26]. Det är därför vi är intresserade av alternativa ansatser.

Vårt fortsatta arbete kommer bli att omfatta en utvärdering av samhällsekonomiska kalkyler från användarsynpunkt. Uppgiften är där att se vilken roll sådana kalkyler spelar i ett antal beslutsituationer och i vilken utsträckning och på vilket sätt de påverkar beslutsprocessen och besluten. En viktig fråga är också i vilken utsträckning de är "manipulativa" för att använda Dahlbergs terminologi; i vilken utsträckning gynnar de vissa parter intressen och synsätt mer än andra? Den här forskningen *kan* naturligtvis ge resultat som bidrar till att "det allmänna förtroendet för samhällsekonomisk kalkylmetod (går) förlorat". Den *kan* också bidra till att "det i framtiden (kan) visa sig bli allt svårare att förmå politikerna att ta hänsyn till *relevanta* (dvs de Dahlberg anser vara relevanta, vår anm) samhällsekonomiska effekter". Åke Dahlberg ser sådana effekter som en risk. Det gör inte vi.

Docent Nils Brunsson
Uppsala universitet och
ekon dr Anders Lundström
Göteborgs universitet

Referenser

- Brunsson, N., [1977], *Samhällsekonomiska kalkyler från ett företagsekonomiskt perspektiv*, Företagsekonomiska institutionen, Göteborgs universitet
Dahlberg, Å., [1979], "Att manipulera med samhällsekonomiska kalkyler", *Ekonomisk Debatt*, årg 7, nr 3